

ФУНКЦІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ПОВАГУ ДО ЇЇ ГІДНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

В. Д. Недибалок,
здобувач відділу
конституційного права та
місцевого самоврядування
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького
НАН України

Однією із найгостріших проблем, які існують на сьогодні в Україні, є проблема забезпечення та захисту прав людини. Для того щоб забезпечити кожному можливість повною мірою реалізувати свої права, потрібно перш за все створити найсприятливіші умови, за яких така реалізація буде можливою.

Створення належних умов для реалізації прав і свобод людини і громадянина можливе лише в умовах демократичної правової держави, в умовах забезпечення кожному дотримання його прав і законних інтересів. Важливу роль в цьому процесі відіграють органи державної влади, на які законодавством покладається обов'язок забезпечувати законність, верховенство права та захист прав людини [1].

Роль органів державної влади в забезпеченні дотримання та захисту прав людини досліджували такі науковці, як М. І. Козюбра, А. М. Колодій, Т. В. Маляренко, А. Ю. Олійник, В. Ф. Погорілко, М. В. Руденко, М. Д. Савенко, В. Я. Тацій, М. Ю. Тодика, Ю. С. Шемшученко та інші.

Діяльність органів державної влади у сфері забезпечення прав людини загалом та права людини на повагу до її гідності зокрема закріплюється на конституційному рівні та деталізується у чинному законодавстві. Основою цієї системи є положення ст. 3 Конституції України, згідно з яким людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав людини є головним обов'язком держави.

Конституційна система органів, що мають своїм завданням захист прав людини, побудована на принципі поділу влад, що характеризує організацію і діяльність органів державної влади.

Згідно зі ст. 75 Конституції України Верховна Рада України – єдиний орган законодавчої влади в Україні, який через законодавчу діяльність визначає зміст, спрямованість, межі здійснення кожним його права на повагу до гідності. Імплементуючи в національне законодавство норми міжнародного права, Верховна Рада не лише визнає та впроваджує в Україні міжнародні стандарти в сфері закріплення та захисту права людини на повагу до її гідності, а й вдосконалює діючий в Україні механізм реалізації цього права. Оскільки національне законодавство, закріпивши саме право на повагу до гідності, не містить необхідних дефініцій та деталізації відповідних норм для повноцінного розуміння змісту такого права, то норми міжнародних актів відіграють неабияку роль в закріпленні цього права. Міжнародні акти більш конкретно визначають випадки, у яких може мати місце порушення права людини на повагу до гідності, що дає можливість краще зрозуміти сутність самого права та сприяє впровадженню міжнародних стандартів забезпечення та захисту в Україні права людини на повагу до її гідності.

Не менш важливою функцією Верховної Ради у справі захисту права людини на повагу до її гідності є установча функція. Від того, наскільки правильно, чітко, законно, оперативно здійснює вона установчу функцію, залежить рівень гарантування прав людини загалом та права кожного на повагу до гідності зокрема. Верховна Рада України наділена повноваженнями нормативного регулювання діяльності дер-

Досліджується питання забезпечення дотримання права людини на повагу до її гідності у діяльності Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та інших органів. Надано характеристику забезпечення права людини на повагу до її гідності в діяльності органів влади.

Ключові слова: право людини на повагу до її гідності, забезпечення прав людини, органи державної влади

жавних органів, формування судових органів та прокуратури [2, 262].

Створення в Україні конституційного інституту Уповноваженого з прав людини відіграло також важливу роль у справі захисту прав і свобод людини. Закріплення статусу Уповноваженого з прав людини на конституційному рівні свідчить про визнання пріоритету прав людини й громадянина, про визнання державою нагальної потреби в незалежному, деполітизованому органі для захисту громадянина від управлінського свавілля, бюрократизму державного апарату, несправедливого ставлення з боку посадових осіб. Конституційне закріплення статусу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини надає цьому інститутові більшої вагомості, підвищує його роль у сфері забезпечення та захисту прав людини [3].

Незалежність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини гарантовано ст. 20 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», згідно з якою втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій (незалежно від форм власності) та їх посадових і службових осіб у діяльність Уповноваженого забороняється [4].

Уповноважений розглядає скарги про порушення конституційних прав громадян. Зокрема, якщо особа вважає, що її право на повагу до гідності було порушено, а існуючі способи захисту порушеного права виявилися неефективними, така особа може звернутися до Уповноваженого з прав людини із заявою щодо захисту та відновлення її порушеного права. Якщо омбудсмен вважає відповідне звернення обгрунтованим, то він може порушити провадження у відповідних державних органах. Крім того, здійснюючи свої функції, Уповноважений одночасно аналізує стан забезпечення прав людини в країні в цілому, подає щорічні доповіді з цього питання парламенту, а також пропонує відповідні законодавчі заходи для усунення типових причин порушення прав і свобод громадян загалом та права на повагу до гідності зокрема. Основні засади взаємодії Уповноваженого з прав людини з іншими установами та організаціями полягають у тому, що його діяльність не зумовлює перегляду компетенції державних органів. Уповноважений діє притаманними лише йому способами й методами, а рекомендаційний характер його звернень не применшує можливостей його впливу на поновлення порушених прав і свобод, що можливо лише за умови високого рівня правової культури відповідних посадових осіб [5].

Гарантом додержання прав і свобод людини і громадянина, відповідно до ст. 102 Конституції України, є Президент України. Президент України, діючи на підставі, в межах повноважень і способами, передбаченими Конституцією і законами України, має забезпечити такий конституційний

правопорядок, такий рівень ефективності державного механізму, за якого закріплене в Основному Законі право людини на повагу до її гідності могло б безперешкодно реалізовуватися [6].

Президент України має ряд правових можливостей впливати на рівень забезпечення та реалізації прав і свобод людини і громадянина загалом та права людини на повагу до її гідності зокрема. Так, через звернення до Верховної Ради України він може викласти власне бачення проблеми неналежного рівня гарантування чи дотримання права людини на повагу до її гідності й орієнтувати парламент на реалізацію першочергових законопроектів у цій сфері.

Реалізуючи право законодавчої ініціативи, глава держави може ініціювати прийняття саме тих законів, дія яких буде спрямована на покращення рівня реалізації права людини на повагу до її гідності, створення нових, дієвих механізмів, спрямованих на забезпечення належного рівня захисту зазначеного права. Контролюючи уряд, Президент впливає на формування проекту Державного бюджету України, витрачання державних коштів, фінансування відповідних програм, спрямованих на підвищення соціальної підтримки населення, реалізацію соціально-економічних прав громадян [7], які безпосередньо пов'язані з рівнем реалізації права людини на повагу до її гідності.

Президент України є гарантом дотримання прав і свобод людини і громадянина загалом та права людини на повагу до її гідності зокрема. Для виконання своїх завдань Президент наділений Конституцією України низкою повноважень, щодо впливу на діяльність органів, що входять до всіх гілок влади, таким чином Президент має законодавчо встановлену можливість здійснювати нагляд за дотриманням права людини на повагу до її гідності у діяльності усіх органів влади [8].

Обов'язок забезпечення прав і свобод людини і громадянина покладений і на Кабінет Міністрів України, що як вищий орган виконавчої влади покликаний здійснювати захист прав людини як безпосередньо, так і через центральні та місцеві органи виконавчої влади, спрямовувати і контролювати їх в цьому напрямі [9].

Кожне міністерство, будь-який інший центральний орган виконавчої влади вживає заходів з реалізації прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в певній сфері відповідно до своїх повноважень. Зокрема, право людини на повагу до гідності тісно пов'язане із соціально-економічними правами, такими як право на достатній життєвий рівень, право на працю, на відпочинок тощо. А тому не останню роль в забезпеченні реалізації права людини на повагу до її гідності відіграють Міністерство соціальної політики України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України та інші центральні органи вико-

навчої влади, які в своїй діяльності покликані створювати умови для безперешкодної реалізації кожним своїх прав та законних інтересів.

Важливу роль у забезпеченні дотримання права кожного на повагу до його гідності відіграє судова гілка влади України. Саме суди розглядають та вирішують переважну більшість справ, пов'язаних з порушенням права людини на повагу до її гідності. Виконуючи обов'язки із забезпечення реалізації права людини на повагу до гідності, суди здійснюють їх захист шляхом об'єктивного розгляду звернень громадян у разі його порушення. Порядок такого звернення сформульовано в Конституції та законах України. При цьому звернення до суду для захисту конституційного права людини на повагу до гідності безпосередньо на підставі Конституції України гарантується [10].

Отже, держава створює умови для реалізації прав і свобод людини і громадянина шляхом створення умов для правової діяльності органів судової влади, а закони України встановлюють норми, згідно з якими повинна відбуватися сама процедура звернення громадянина до суду та вирішення його звернення. Детально процедура розгляду заяви особи, право на повагу до гідності якої порушено, визначена процесуальним законодавством України.

Не менш важливу роль у забезпеченні дотри-

мання прав і свобод людини і громадянина в Україні відіграло створення Конституційного Суду України, який є органом конституційної юрисдикції, що вирішує питання відповідності законів та інших правових актів Конституції України і дає офіційне тлумачення Конституції України та законів України [2, 236].

На думку В. Лазарева, Конституційний Суд самим фактом свого створення і діяльності покликаний гарантувати політичну і правову стабільність суспільного життя, надійно охороняти права і свободи громадян, захищати, а не засуджувати. В центрі його юрисдикції – основні громадянські права та людська гідність [11].

Висновок. В Україні існує досить розвинена законодавча база, що забезпечує здійснення права людини на повагу до її гідності, також існує система органів влади, завданнями яких є створення умов для реалізації права кожного на повагу до його гідності та захисту такого права у разі його порушення. Однак, незважаючи на відповідність національного законодавства в сфері забезпечення прав людини міжнародним стандартам, існують недоліки у сфері практичного застосування норм законодавства, які значно ускладнюють процес реалізації норм Конституції України, що регулюють право людини на повагу до її гідності.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Петрухін І. Л. Людина як соціально-правова цінність / І. Л. Петрухін // Держава і право. – 1999. – № 10. – С. 84.
2. Колодій А. М. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник. – К. : Правова єдність, 2008.
3. Маляренко В. Т. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України / В. Т. Маляренко. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – С. 175.
4. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23 грудня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 20. – С. 99.
5. Виконавча влада і адміністративне право / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. – С. 238.
6. Маляренко В. Т. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України / В. Т. Маляренко. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – С. 176.
7. Погорілко В. Ф. Органи державної влади України / В. Ф. Погорілко. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корещького, 2002. – С. 251.
8. Мартинюк Р. С. Президент України в системі стримувань і противаг на сучасному етапі / Р. С. Мартинюк // Підприємництво, господарство і право. – К., 2008. – № 8. – С. 29.
9. Кравченко В. В. Конституційне право України / В. В. Кравченко. – К. : Атіка, 2007. – С. 290.
10. Совгіря О. В. Конституційне право України / О. В. Совгіря, Н. Г. Шукліна. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – С. 433.
11. Савенко М. Д. Конституційний Суд і омбудсман у державному механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина / М. Д. Савенко // Вісник Конституційного Суду України. – 2000. – № 1. – С. 72.

Недѣбалюк В. Д. Обеспечение права человека на уважение к его достоинству в деятельности органов государственной власти

Исследуется вопрос обеспечения соблюдения права человека на уважение его достоинства в деятельности Верховной Рады Украины, Президента Украины, Кабинета Министров Украины, Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека и других органов. Дана характеристика обеспечению права человека на уважение к его достоинству в деятельности органов власти.

Ключевые слова: право человека на уважение к его достоинству, обеспечение прав человека, органы государственной власти

Nedybalyuk Viktoriya. Ensuring of the human right to have dignity respected in activities of government bodies

The article deals with enforcement of the human right of dignity respected in the activities of Supreme Council of Ukraine, President of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, The Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights and other state bodies. Is given characteristic of the human right of dignity respected in government affairs.

Keywords: human right to have dignity respected, enforcement of human rights, state bodies